

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

หลักการแปล

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9

สัญญาวิ สายบัว

หลักการแปล

ถ่ายเอกสารแทนการใช้หนังสือ
คือการทำลายภูมิปัญญาสร้างสรรค์

หลักการแปล

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9

สัญญาวิ สายบัว

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2560

สัญญาวิ สายบัว.

หลักการแปล.

1. ศิลปะการแปลและการตีความหมาย.

(1) ชื่อเรื่อง.

P306.ส6

ISBN 978-616-314-299-3

ISBN (ebook) 978-616-314-338-9

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์สัญญาวิ สายบัว

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9 เดือนเมษายน 2560

จำนวน 2,000 เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) สิงหาคม 2560

จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

ศูนย์รังสิต: อาคารโดมบริหาร ชั้น 3 ห้อง 317 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทร. 0-2564-2859-60 โทรสาร 0-2564-2860

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

จัดจำหน่ายโดยบริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน)

เลขที่ 1858/87-90 ถนนบางนา-ตราด แขวงบางนา

เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260

โทร. 0-2739-8000 โทรสาร 0-2751-5999

<http://www.se-ed.com>

พิมพ์ที่บริษัทพิมพ์ดี จำกัด

นายเสริม พูนพนิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

แบบปกโดยนายณรงค์ฤทธิ์ สิงห์ทอง

พิมพ์ครั้งที่ 1	เดือนกันยายน	2525	จำนวน 2,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 2	เดือนมีนาคม	2528	จำนวน 2,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 3	เดือนมิถุนายน	2533	จำนวน 2,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 4	เดือนมีนาคม	2536	จำนวน 2,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 5	เดือนมิถุนายน	2538	จำนวน 3,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 6	เดือนกันยายน	2540	จำนวน 3,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 7	เดือนพฤศจิกายน	2542	จำนวน 4,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 8	เดือนมิถุนายน	2550	จำนวน 3,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 8	เดือนมกราคม	2554	จำนวน 3,000 เล่ม (ฉบับพิมพ์เพิ่ม)
พิมพ์ครั้งที่ 9	เดือนเมษายน	2560	จำนวน 2,000 เล่ม

ราคาเล่มละ 160.- บาท

สารบัญ

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9.....	(7)
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4.....	(8)
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3.....	(9)

บทที่ 1 การแปลคืออะไร..... 1

การแปลกับการถ่ายทอดความหมาย.....	1
การแปลกับภาษาและการสื่อสาร.....	3
การแปลโดยการเขียนและการแปลโดยการพูด.....	5
การแปลเป็นศาสตร์หรือศิลป์.....	5
การแปลกับศาสตร์ต่างๆ.....	6

บทที่ 2 บทบาทและหน้าที่ของงานแปลและนักแปล..... 11

บทบาทและความมุ่งหมายของงานแปล.....	11
บทบาทและความมุ่งหมายของนักแปล.....	15
แรงจูงใจให้แปล.....	16
คุณสมบัติของนักแปล.....	17
ประเภทของนักแปลและงานแปล.....	25

บทที่ 3 กระบวนการแปล..... 26

ขั้นที่ 1 การศึกษาดั้งฉบับ.....	27
1. วิธีการทางไวยากรณ์.....	28
2. การวิเคราะห์ตัวบทเพื่อจับความหมายทางไวยากรณ์.....	33
3. การวิเคราะห์ความหมายของคำหรือสำนวน.....	44
4. การวิเคราะห์ความหมายอ้างอิง.....	47
5. การวิเคราะห์ความหมายโดยอุปมา.....	52
6. การวิเคราะห์ความหมายแฝง.....	54

ขั้นที่ 2 การรับทอดความหมายจากต้นฉบับ	56
ขั้นที่ 3 การถ่ายทอดเป็นภาษาฉบับแปล	58
ขั้นที่ 4 การทดสอบงานแปล	77
การถ่ายทอดตัวอักษร	79
บทที่ 4 วิธีปรับบทแปล	86
ความมุ่งหมายของการปรับบทแปล	86
ขอบเขตของการปรับบทแปล	86
สิ่งที่จะปรับในบทแปล	87
การปรับระดับคำ	88
การปรับระดับโครงสร้าง	98
บทที่ 5 หลักการแปลและงานเขียนเฉพาะแบบ	109
การแปลข่าว	109
การแปลบทกวีนิพนธ์	122
การแปลบทภาพยนตร์	132
การแปลสำนวนการเล่นคำ โวหาร และสุภาษิต	134
การแปลภาษาที่ใช้เป็นมาตรฐาน	142
บทที่ 6 ตัวอย่างแบบฝึกหัดสำหรับฝึกการแปล	145
หลักการและความมุ่งหมายของแบบฝึกหัด	145
ลักษณะของแบบฝึกหัด	146
การใช้แบบฝึกหัด	146
บรรณานุกรม	154

คำนำ

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9

นับว่าเป็นเวลานานพอควรตั้งแต่หนังสือ *หลักการแปล* ได้รับการจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เราได้เห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านการสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคมที่มีวัฒนธรรมและใช้ภาษาต่างกัน ความใกล้ชิดของสมาชิกในสังคมมีมากขึ้น ทั้งในด้านระยะทางความเป็นอยู่ และวิธีเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว ในประเทศไทยมีบุคคลที่สามารถใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษสื่อสารได้ดีมากขึ้นกว่าเดิม การที่ลักษณะของการสื่อสารของสมาชิกในสังคมที่ใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่พัฒนาขึ้นดังนี้ ย่อมทำให้มุมมองของการแปลระหว่างภาษาอังกฤษและภาษาไทยเปลี่ยนไป ทั้งในด้านความสนใจและการใช้ประโยชน์งานแปล ซึ่งแน่นอนว่ามีผลกระทบต่อการสร้างนักแปลและการเรียนการสอนวิชาแปล ทั้งสองประเด็นที่กล่าวมานี้น่าจะได้มีการสำรวจและศึกษากันต่อไป

ในการพิมพ์ *หลักการแปล* ขึ้นครั้งแรกและครั้งต่อๆ มา ผู้เขียนได้รับรู้หลักการและจุดมุ่งหมายของหนังสือไว้ในคำนำอย่างชัดเจนแล้ว การจัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งนี้จัดว่าเป็นการเสนอข้อคิดและความเห็นเกี่ยวกับการแปลตามจุดมุ่งหมายเดิม จึงมิได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาแต่อย่างใด ที่ผิดแผกไปบ้างคือ รูปลักษณ์ และการแก้ไขคำผิดที่หลงเหลือจากการพิมพ์ครั้งก่อนๆ ซึ่งสำนักพิมพ์ฯ ได้กรุณาจัดทำให้อ่านสบายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบคุณคุณคุณจิราพร ตรีพิชพันธุ์ ผู้ประสานงานที่ใส่ใจและตรวจดูคำผิดและรายละเอียดต่างๆ อย่างดียิ่ง

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่จัดพิมพ์หนังสือขึ้นอีกครั้ง

สัญญาวิ สายบัว

เมษายน 2560

คำนำ

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4

เมื่อพิมพ์หนังสือ *หลักการแปล* ครั้งแรก (พ.ศ. 2525) ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นด้วยจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ประการแรกคือ เพื่อเสนอแนะวิธีการมองปัญหาของการแปลและแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น สำหรับผู้เริ่มฝึกหัดแปล และประการที่สอง คือ ต้องการให้หนังสือเล่มนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาหลักและทฤษฎีการแปลภาษาไทยกับภาษาอื่นๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากเวลานั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า ได้มีการศึกษาและการเสนอแนะกลวิธีต่างๆ ทางด้านการแปลมากขึ้น ทั้งในด้านการเปิดโครงการฝึกอบรม การสัมมนา และในด้านการเขียนหนังสือและบทความที่เกี่ยวข้องกับการแปล ซึ่งต่างมีแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการแปล ข้อคิด และเทคนิคต่างๆ ที่คล้ายกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง อย่างน่าสนใจ นับว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดีอย่างยิ่งในวงการแปล

ในการพิมพ์ครั้งที่ 4 นี้ ผู้เขียนมิได้เปลี่ยนแปลงเค้าโครงทางด้านเนื้อหาแต่อย่างใด ด้วยเห็นว่าหลักต่างๆ ที่เสนอเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการแปลและการฝึกผู้สนใจจะเป็นนักแปลนั้นยังเป็นพื้นฐานที่ใช้ได้อยู่ประการหนึ่ง และผู้เขียนยังต้องการคงจุดมุ่งหมายเดิมของหนังสือเล่มนี้ไว้อีกประการหนึ่ง การแก้ไขที่ทำในครั้งนี้อาจเป็นการแก้ไขเฉพาะข้อผิดพลาดอันเนื่องมาจากการพิมพ์ในครั้งที่แล้วเท่านั้น

เมื่อหนังสือเล่มนี้ได้มีการพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ผู้เขียนรู้สึกยินดีเป็นธรรมดา และขอขอบคุณสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ ที่อนุญาตให้ใช้หนังสือเล่มนี้ประกอบการบรรยายวิชาอ.351 หลักการแปล ด้วย

สัญญาวิ สายบัว

มกราคม 2536

คำนำ

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3

การแปลมีใช้ของใหม่ในกลุ่มคนไทยซึ่งใช้ภาษาไทยสื่อความหมายอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า ราชอาณาจักรไทยในปัจจุบันนี้ วรรณคดีไทยหลายเล่มเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า การแปลเริ่มมีมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (การแปลเวสสันดรชาดก จากภาษาเขมรเป็นภาษาไทยชื่อว่า มหาชาติ คำหลวง ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (การแปลนิยายจากภาษาจีนเป็นไทยให้ชื่อว่า สามก๊ก)

การสอนแปลอย่างเป็นแบบแผนแม้จะเกิดขึ้นภายหลังแต่ก็มีอายุนานพอสมควร ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาในระยะเริ่มแรก วิชาแปลก็มีบรรจุอยู่เป็นวิชาหนึ่งในหมวดการเรียนภาษาต่างประเทศ และเมื่อเริ่มมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา วิชาแปลก็ปรากฏอยู่ในฐานะวิชาบังคับบ้าง วิชาเลือกบ้าง สำหรับผู้เรียนภาษาต่างประเทศ

ในปัจจุบันการแปลได้ขยายออกไปคลุมการแปลงานเขียนแทบทุกประเภท นับตั้งแต่การแปลวรรณกรรมเอกๆ ไปจนถึงการแปลฉลากยา การแปลตำราทางวิชาไฟฟ้าไปจนถึงการแปลคำโฆษณาต่างๆ ผู้ที่สนใจการแปลเพิ่มจำนวนขึ้น และผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์จากงานแปลก็ทวีจำนวนและขยายไปในวงการต่างๆ บ้างอ่านงานแปลเพื่อความเพลิดเพลิน และบ้างก็อ่านเพื่อหาความรู้ ในสถาบันที่ให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่สมัครเข้าเรียนวิชาแปลมิได้จำกัดอยู่ที่ผู้เรียนวิชาภาษาต่างประเทศ เป็นวิชาเอกเท่านั้น หากรวมไปถึงผู้ที่ศึกษาอยู่ในวิชาการแขนงอื่นๆ ด้วย

การแปลและการสอนแปลมีปัญหาที่ผู้เกี่ยวข้องพยายามหาทางแก้ไขอยู่ตลอดมา ปัญหาของการแปลซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดในหมู่นักอ่านงานแปล นักวิจารณ์และตัวนักแปลเองพอจะจัดรวมเข้าเป็น 3 ประการ คือ (1) ความหมายในบทแปลคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับ (2) รสชาติและบรรยากาศ ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของต้นฉบับขาดหายไปในบทแปล และ (3) ภาษาที่ใช้ในบทแปลขาดความสละสลวยและลักษณะอันเป็นธรรมชาติของภาษาซึ่งทำให้ผู้อ่านขัดหู ขัดตา และในบางครั้งไม่สามารถจับได้ว่าผู้แปลต้องการจะบอกอะไร ปัญหาทั้ง 3 ประการนี้เชื่อมโยงไปถึงปัญหาการสอนแปล นั่นคือความพยายามที่จะหาแนวทางสำหรับการสอนและการฝึกที่จะสามารถจัดหรือลดปัญหาต่างๆ ของการแปลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

หนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอแนวความคิดและทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วแก่ผู้ที่สนใจการแปล ผู้ที่ว่าจะเป็นนักแปล และผู้ที่สอนวิชาแปล

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือเล่มนี้มีความประสงค์ที่จะเสนอแนวการสอนวิชาแปลที่เน้นความสำคัญในด้านให้ความรู้แก่ผู้เรียนที่เกี่ยวกับศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการแปล เช่น ภาษาศาสตร์ทั่วไป ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวิทยา อรรถศาสตร์ และอื่นๆ เป็นแนวการสอนที่เน้นความสำคัญของการฝึกทำแบบฝึกหัดที่ต้องนำหลักเกณฑ์ที่ได้มาจากศาสตร์เหล่านั้นมาใช้แก้ปัญหาในการแปลที่ละปัญหา ในการทำแบบฝึกหัดหนึ่งครั้งผู้สอนเป็นผู้วิจารณ์ว่าผู้เรียนแก้ปัญหาได้ถูกแนวหรือไม่ และแก้ได้ดีเพียงใด

ตัวแบบฝึกหัดสำหรับการสอนแนวนี้นี้ต้องสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นหรือปัญหาที่กำลังเรียนวิธีแก้ปัญหาอยู่ ซึ่งแตกต่างจากแนวการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดที่มีปัญหาจะต้องแก้พร้อมๆ กันหลายด้านโดยวิธีที่ให้ผู้เรียนไปแปลแล้วนำมาให้ผู้สอนตรวจ การตรวจก็มักจะเป็นการบอกว่าผิดหรือไม่ดีและให้บทแปลที่ถูกต้องและที่ดีแก่ผู้เรียน และในแบบฝึกหัดครั้งต่อไปผู้เรียนก็ทำผิดแบบเดิมอีก เพราะการตรวจและให้คำตอบที่ถูกมิได้เป็นการฝึกการแก้ปัญหา เนื่องจากมิได้มีการชี้แนะการวิเคราะห์ปัญหาและหนทางที่จะแก้ปัญหาให้ได้

จุดมุ่งหมายข้อสุดท้ายซึ่งเป็นข้อสำคัญที่สุดคือ ผู้เขียนหวังให้หนังสือเล่มนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาหลักและทฤษฎีการแปลภาษาไทยกับภาษาอื่นๆ ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อวางแนวทางที่กระชับรัดกุมและได้ผลดียิ่งขึ้นสำหรับการฝึกนักแปลในเมืองไทยต่อไป

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ประมวลมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน และการศึกษางานแปลภาษาไทย-อังกฤษ และที่สำคัญที่สุดจากการศึกษาทฤษฎีการแปลของยูจีน ไนดา และพีเตอร์ นิวมาร์ค เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกได้เป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการแปลในฐานะของการสื่อความหมาย (บทที่ 1, 2)

ตอนที่ 2 กล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ที่ประกอบเป็นกระบวนการแปล (บทที่ 3, 4, 5)

ตอนที่ 3 เป็นตัวอย่างของแบบฝึกหัดประกอบคำแนะนำในการใช้แบบฝึกหัดนั้นๆ (บทที่ 6)

เนื่องจากหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พูดถึงเกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์อยู่เป็นอันมาก จึงมีคำศัพท์ทางวิชาการซึ่งยังไม่ชินตาปรากฏอยู่ทั่วไป ผู้เขียนเห็นว่าคำศัพท์เหล่านี้เป็นของจำเป็นและไม่ควรหลีกเลี่ยงเพราะเป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาและพัฒนาวิชาการนี้ต่อไป แต่เพื่อให้ผู้อ่านต้องมิปัญหาด้านความไม่เข้าใจ ผู้เขียนได้ใส่คำอธิบายและยกตัวอย่างประกอบไว้ด้วยทุกครั้ง สำหรับแบบฝึกหัดนั้นได้จัดให้ไว้เพียง 2-3 ตัวอย่างโดยมีเจตนาเพียงเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดทำแบบฝึกหัดสำหรับสอนในแต่ละประเด็น

สำหรับตัวอย่างที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ ส่วนหนึ่งได้คัดมาจากต้นฉบับและบทแปลของนักเขียนและนักแปลหลายคน ซึ่งผู้เขียนได้ระบุชื่อผู้เขียนต้นฉบับ ชื่อผู้แปล และชื่องานไว้ด้วยทุกครั้ง ตัวอย่างอีกส่วนหนึ่งที่มีได้ระบุที่มานั้นเป็นส่วนที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเองทั้งต้นฉบับและฉบับแปลและเฉพาะแต่บทแปลบ้างเพื่อประกอบคำอธิบายให้ชัดเจนขึ้น

ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณเจ้าของงานเขียนและงานแปลที่ได้ใช้เป็นตัวอย่างในหนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณอาจารย์กุสุมาลย์ รัชตะนันท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแสง ศรียาภัย ที่เอื้อเฟื้อหาตัวอย่างงานแปลให้ ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วาริวรรณ เบ็ญจพร ที่เป็นธุระจัดส่งสำเนาเอกสารเกี่ยวกับการแปลจากห้องสมุด RELC ที่สิงคโปร์มาให้ศึกษา และท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณ ดร.เสรี วงศ์มณฑา เป็นพิเศษที่ให้ข้อมูลในด้านการแปลบทภาพยนตร์ และให้คำปรึกษาในด้านการหาหรือตั้งคำศัพท์บางคำที่ใช้ในหนังสือนี้ และเป็นผู้ให้ศัพท์ “รจนาสาร” สำหรับงานเขียนประเภทที่เป็นการระบายความรู้สึกของผู้เขียนเอง และศัพท์ “อรรถสาร” สำหรับงานเขียนประเภทที่มุ่งให้ข้อมูลต่อผู้อ่าน

สัญญาวิ สายบัว

มิถุนายน 2533

การแปลคืออะไร

เมื่อตั้งคำถามถามใครๆ ว่าเมื่อได้ยินคำว่า “การแปล” เขานึกถึงอะไรก่อนอื่น คำตอบที่ได้รับจะมีมากมายแตกต่างกันไปแล้วแต่ประสบการณ์ และความมุ่งหมายของผู้ตอบ คำตอบที่ได้ยินบ่อยที่สุด คือ

1. นึกถึง “การถ่ายทอดความหมาย”
2. นึกถึง “ภาษา”
3. นึกถึง “การสื่อสาร”

คำตอบทั้งสามนี้ มิใช่คำตอบที่เกินความคาดหมาย เนื่องจากการแปลเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับ “การถ่ายทอดความหมาย”, “ภาษา” และ “การสื่อสาร”

การแปลกับการถ่ายทอดความหมาย

เมื่อใครคนหนึ่งแปลงานเขียนภาษาอังกฤษหนึ่งบทเป็นภาษาไทย สิ่งที่เขาทำคือการเอาความหมายซึ่งแสดงออกมาในรูปของตัวบทภาษาอังกฤษมาแสดงออกในรูปของภาษาไทย ดังนั้นการแปลจึงเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมายของบทต้นฉบับลงสู่บทที่เป็นฉบับแปล ความหมายจึงเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับผู้แปลที่จะต้องเก็บให้ได้จากต้นฉบับ และเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการกำหนดคุณภาพงานแปล กล่าวคืองานแปลที่คงความหมายของต้นฉบับไว้ได้ครบถ้วนและเที่ยงตรงย่อมนับว่าเป็นงานแปลที่ดี เราอาจกล่าวได้ว่าบทต้นฉบับและบทฉบับแปลเป็นข้อความสองข้อความที่ต่างกันในเรื่องของคำ การเรียบเรียงคำ และการผูกประโยค แต่ที่มีความหมายเดียวกัน ข้อความ

ที่ว่านี้อาจเป็นภาษาเขียน หรือภาษาพูดก็ได้ บทต้นฉบับและบทฉบับแปลอาจจะเป็นภาษาเดียวกัน เช่น ในกรณีที่เอาบทความในภาษาไทยหนึ่งบทมาเขียนเสียใหม่เพื่อให้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น หรือ เช่น การเอาบทประพันธ์ที่เป็นร้อยกรองมาเขียนใหม่ในรูปร้อยแก้วโดยคงความหมายเดิมไว้ บทต้นฉบับและบทฉบับแปลอาจต่างภาษากันได้ เช่น การแปลบทความภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หรือจากภาษาอังกฤษเป็นฝรั่งเศส โดยทั่วๆ ไปแล้วเมื่อพูดถึงการแปลเรามักจะหมายถึงการถ่ายทอดความหมายแบบที่สอง คือ การถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่งเสียมากกว่า

ยูจีน ไนดา (1964) ผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีการแปลชาวอเมริกันกล่าวว่า การแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมาย (meaning) และการถ่ายทอดรูปแบบของการเสนอความหมาย (form) ของข้อความในภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไนดา มีความคิดว่าการแปลนั้นไม่ใช่เรื่องของการเสนอความหมายเท่านั้น แต่รวมไปถึงรูปแบบของการเสนอความหมาย ซึ่งหมายถึงการใช้เสียง คำ วลีหรือประโยค และข้อความที่ประกอบด้วยประโยคหลายๆ ประโยคด้วย ดังนั้น การเลือกคำ การเรียงคำให้เป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้นในระดับวลี และแม้แต่การจัดวางวลีใดก่อนหลังจึงมีส่วนสำคัญที่ผู้แปลจะต้องพิจารณาและถ่ายทอดจากต้นฉบับมาเป็นฉบับแปลด้วย

เนื่องจากทั่วๆ ไป เราจะแปลจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่ง ดังนั้น รูปแบบของการเสนอความหมายจึงมักจะเป็นปัญหาที่หนักใจของนักแปลเมื่อต้องพยายามรักษารูปแบบของต้นฉบับไว้พร้อมๆ กับคงความหมายไว้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดคำใช้แทนความหมาย และการประกอบคำขึ้นเป็นวลีหรือหน่วยที่ใหญ่ขึ้นไปในภาษาหนึ่งย่อมแตกต่างไปจากอีกภาษาหนึ่งมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่จะเป็นภาษาใด ถ้าจะเปรียบเทียบภาษาอังกฤษกับภาษาไทยแล้วรูปแบบการเสนอความหมายมีทั้งที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกันและที่แตกต่างกัน แต่รูปแบบที่แตกต่างกันมีมากกว่าที่ตรงกัน และนี่เป็นปัญหาอันหนึ่งสำหรับนักแปลงานอังกฤษเป็นไทย และไทยเป็นอังกฤษ

เนื่องจากความแตกต่างนี้เอง เมื่อลงมือแปล นักแปลจึงพบว่าถ้าพยายามจะให้งานแปลคงความหมายเดิมไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้และสื่อความหมายได้อย่างดี เขาอาจต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเสนอความหมายไปบ้างไม่มากนักน้อยแล้วแต่ความเหมาะสม แล้วแต่กฎเกณฑ์ของภาษาที่ใช้จะบังคับให้เป็นไป หากนักแปลพยายามคงรูปแบบของต้นฉบับไว้ในฉบับแปลแล้วผู้อ่านงานแปลของเขาอาจจะจับความหมายไม่ได้ถ้วนหมด เพราะไม่คุ้นเคยกับรูปแบบของการเสนอความหมายที่ผู้แปลพยายามให้เหมือนกับในต้นฉบับ การได้อย่างเสียอย่างนี้เป็นปัญหาที่นับว่าสามัญมากในหมู่นักแปล และเป็นปัญหาที่นักแปลต้องตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งมาตลอด ไนดา (1964) ได้พูดถึงปัญหาเรื่องรูปแบบและความหมายโดยเปรียบเทียบกับสตรีไว้อย่างน่าฟังดังนี้ “who (หมายถึง early Renaissance Italian writers-ผู้เขียน) says translations are like women-homely when they are faithful and unfaithful when they are lovely.”

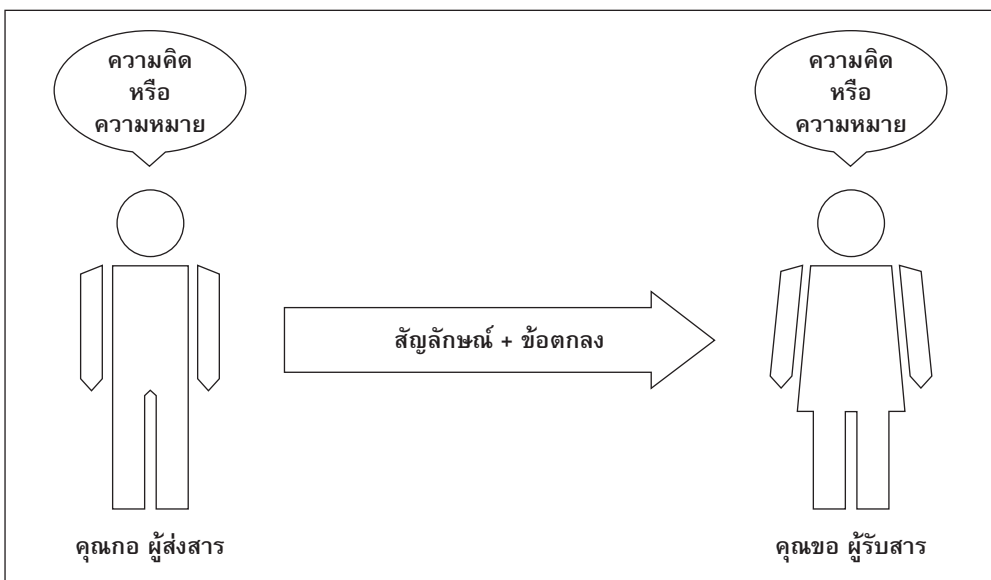
การแปลกับภาษาและการสื่อสาร

ในเมื่อการแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมายและรูปแบบของการเสนอความหมาย การแปลจึงสัมพันธ์กับภาษาอย่างใกล้ชิดในแง่ของการเอาภาษามาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อให้การถ่ายทอดความหมายและรูปแบบของความหมายประสบผลสำเร็จ

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ผลิตขึ้นเพื่อใช้สื่อความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้สึกซึ่งกันและกัน เครื่องมือนี้ประกอบด้วย (1) สัญลักษณ์ซึ่งอาจเป็นเสียง (มนุษย์ “พูด” เมื่อต้องการสื่อความคิด) หรือตัวอักษร (มนุษย์ “เขียน” เพื่อสื่อความคิดเมื่ออยู่ห่างกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่) (2) กฎเกณฑ์หรือข้อตกลงในการนำเสียงหรือตัวอักษรมาประกอบกันเข้าเป็นคำ ที่ใช้แทนความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ที่ฝ่ายหนึ่งอยากสื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ หรือที่เรียกกันว่าไวยากรณ์ และ (3) ความคิด ความรู้สึก หรือประสบการณ์ซึ่งแสดงด้วยสัญลักษณ์ หรือที่เรียกกันว่า ความหมาย

ดังนั้น เราอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาษาประกอบด้วย ความหมาย คำ และข้อตกลงในการใช้คำของภาษานั้น และภาษาจะมีประโยชน์ต่อเมื่อมีผู้ต้องการใช้มันในการสื่อความหมาย ซึ่งเราจำแนกเป็น 2 ฝ่ายคือ ผู้ส่งสาร (transmitter) และ ผู้รับสาร (receiver)

ภาพที่ 1.1 แสดงให้เห็นเส้นทางของการสื่อสาร คุณกอล์ฟ มีความคิดหรือความหมายที่เขาต้องการสื่อไปยังคุณชอ คุณกอล์ฟจึงส่งสารไปโดยวิธีพูดหรือเขียนโดยใช้สัญลักษณ์และข้อตกลงในการใช้สัญลักษณ์ที่ทั้งสองมีร่วมกัน ถ้าไม่มีข้อผิดพลาดในการส่งสัญลักษณ์และข้อตกลง คุณชอควรได้รับความหมายครบถ้วนตามที่ผู้ส่งต้องการ

ภาพที่ 1.1 การสื่อความหมายด้วยภาษา